

DİL DEĞİŞİMİ VE TÜRKÇE KULLANIMI TARTIŞMALARI

Betül PARLAK*

ÖZET

Bu çalışma ile dil değişiminin doğal bir süreç olarak dilbilimsel ilkeler ışığı altında değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Örneklerle zenginleştirilen yazı, dil değişiminin toplumsal uzlaşma bağlı yapısının altını çizmeye çalışır. Dilimizin yaşadığı değişimlerin tarihsel kökenlerine kısaca değinen bu çalışmada, ayrıca dil değişime yönelik temel eleştirilerden söz edilir. Bu çalışmanın amacı dil değişiminin düzeltilmesi gereken bir sorun olarak gösterilmesi değildir. Amaç, dil değişiminin kültürel ve tarihsel gelişimin bir sonucu olduğunu göstermektir. Yaşadığımız toplumsal bağlamın bir parçası olarak değişimlerin doğallığı ve vazgeçilmezliği vurgulanır.

ABSTRACT

This study aims to describe the language change as a natural process using linguistic principles. It attempts to underline through a series of examples the structure of language which is related to social conventions. This study shortly shows the changes of Turkish in historical context; it also discusses basic critiques on the language change. The aim of this study is not to concentrate on language change as a defect to be corrected. Its aim is to demonstrate the language change as a product of cultural and historical development. It puts the emphasis on the naturalness and essentiality of changes as a part of social context in which we live.

1. DİL DEĞİŞİMİ

Tüm dillerin zamanla değiştiği, bazılarının öldüğü, yeni kuramsal ve teknolojik gelişmeler sonucunda özel alan dillerinin doğduğu ve kullanıldığı artık herkes tarafından bilinmektedir. Değişim süreci yaşanırken aynı dili konuşanlar için alışılmadık kullanımlar ortaya çıkar. Çeviri yoluyla yeni alanların gerektirdiği terimler ve sözcükler türetilir. Bazıları dilde kabul görür, türetildiği bağlam dışında da kullanılmaya başlar ve yaşar. Bazıları unutulur gider, bazıları ise ait oldukları alanlarda kalır ve o alanla ilgilenenlerin sözlüklerinde yerlerini alırlar. Dil iletişimi sağlayan en önemli araç olduğu için, dildeki değişim, belli bir dilin tüm kullanıcılarını, değişik ölçülerde (değişimden etkilenme derecesine, yaptığı işe bağlı olarak) ilgilendirir. Bazıları bu değişimleri yadırgar ve çeşitli değer yargıları ile mahkum eder. Bazıları kuralcı bir tutum izleyerek sürekli bir yanlış avcılığı yapar. Bazıları değişime uygun bir gelişim için çalışır. Dil devrimini sırasında yaşanan güçlükler, değişimin zorluğunu ve tepkilerin çokluğunu kanıtlamaktadır. Bu değişim sürecinde görev alanlardan Falih Rıfkı Atay hem dil değişiminin, hem de dil değişimine duyulan tepkinin doğallığını kabul edenlerdendir:

Dil, herkesin kullandığı bir şeydir. Dilde yenilik herkesi rahatsız ve tedirgin eder. Zevkler isyan eder, alışkanlıklar dayatır, kanaatlar bir

* Araş.Gör.Dr., Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü.

türlü uzlaşmaz. Bu hal işleri yüzünden görenlere anarşi korkusu verir. Dilde başlayan değişme hareketlerinin nesillerce sürmesi tabii olduğu fikrini kimse benimsemek istemez. Yazarlar kalmamak kaygısı içindedirler, okuyanlar bugün anladıklarını yarın anlamamaktan öfkelidirler. Fakat bu alın yazısıdır, yürür.”(Çankaya, 1969 s.472)¹

2. DİL “SAPMALARI”

Dil değişiminin doğallığını kabul etmek, yanlış dil kullanımlarını onaylamak anlamına gelmemektedir. Dildeki gözle görünür yanlışlar, dil dizgesine² uygun olmayan kullanımlar ve yabancı sözcük kullanımları dil değişimi değil, kamuoyunda bir değer yargısı ile “dil kirlenmesi” olarak nitelenen “dil sapmaları”³ olguları olarak değerlendirilebilirler. Ancak, asıl sorun dil değişimi ve “dil sapmalarını” karıştırmak birini diğeriyle ölçütlerine göre kabul edip değerlendirmektir. Bu her iki alan için de tehlikelidir. Dil sapmaları ve yanlış kullanımların dil değişimi alanında değerlendirilmesi, sadece dilimizi değil tüm Avrupa dillerini tehdit eden İngilizce’nin kültürel egemenliğini bir olgu olarak yok saymak, yanlış kullanımların ise yerleşip kurallaşmasına yardımcı olmak anlamında gelir.

İngilizce’nin tüm dünya üzerindeki kültürel egemenliği, ülkemizde de hissedilmektedir. Mağaza ve tüketim maddeleri isimleri, çeşitli alan terimleri ve kavramları İngilizce’den dilimize yeni karşılıklar aranmaksızın girmekte ve bazen bu sözcükleri kullanmak “prestij” sorununa dönüşmektedir. Yabancı bir dilin anadil üzerindeki etkisi sadece yeni sözcük boyutunda değildir. Anadilin sözdizimsel ve anlambilimsel yapısına aykırı kullanımlar da⁴ çeviri yolu ile yerleşmekte ve kullanılmaktadırlar. Ekonomik ilişkilerin ve popüler kültür ürünlerinin dilimize yerleştirdiği kullanımların doğruluğu ya da yanlışlığı, yararı ya da zararı tartışılır. Ancak bunlar yaşanan gerçekliklerdir. Kuralcı yaklaşımlar ya da değer yargıları bu sürecin yaşanmasını engelleyememektedir. Ülkemizin, Hazar ülkeleri ile ilişkisi de onların dilinde benzer bir süreç yaratabilir. Dilbilgisel kurallarını bilmediğim ancak sözcük seçimi, sesleri, sözlü halk kültürü ürünleri nedeniyle kişisel bir hayranlık beslediğim Azeri Türkçe’si de, Türk popüler kültür ürünlerinin ülkedeki hızlı tüketimi nedeniyle dilsel değişime aday durumdadır. Belki de kişisel hayranlığım nedeniyle bir değer yargısı ile “bozulma” diye nitelendirebileceğim bu durum, Azerilerce

¹ Prof.Dr.Şerafettin Turan, “Sürekli Dil Kurultayı Konuşması”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı: 69, Kasım 1993, ss.3-6.

² Sistem

³ Değer yargısı taşımayan bir niteleme bulma özeni ile bu sözcük A.Sumru Özsoy tarafından kullanılmıştır. Bkz. A.Sumru Özsoy “Kitle İletişim Araçları, Dil ve Anadili Öğretimi Üçlemi”, *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1996. Ss.216-229.

⁴ “Üzgünüm”, “Çıktığım kız”, “Erkek arkadaşım”, “Kahve alır mısınız?” vb.

böyle değerlendirilmeyebilir. Bu değişim sürecinin olumlu ve olumsuz yanları tüm diller için saptanabilir.

Ancak, asıl sorun daha önce de vurgulandığı gibi, kullanılmakta olan dile yadırgatıcı gelen, iletişimi zorlaştıran, düzenli bir biçimde belli bir düşünce ya da duygunun aktarımını güçleştiren “dil sapmaları” ile zorunlu, kaçınılmaz ve her türlü müdahaleden bağımsız olarak gelişen “dil değişimini” aynı ölçütlerle değerlendirmektir. Dil değişimini “dil sapmaları” olarak değerlendirmek ve düzeltilmesi gereken bir dilsel tutum olarak görmek, dilin ve düşüncenin gelişimini engellemekle kalmaz, dilbilimsel gelişmeyi ve gerçekleri de yadsımak anlamına gelir.

3. DİLBİLİM AÇISINDAN DİL DEĞİŞİMİ

Dil değişimi ve dil sapmaları arasındaki temel ayrımları görmek, hiçbir değer yargısı taşımadan konuyu ele almak için dilbilimsel ilkelerle hareket etmek gerekir. Öncelikle, dil ve dilbilimle uğraşan herkesin bildiği bir gerçeği anımsatmak gerekir: Dilbilim kuralcı değil betimleyicidir.⁵ Lyons bu konuda şöyle der:

Toplumsal ya da bölgesel yönden ayrılaşmış dil biçimlerinin her birinin içinde kendine özgü “katıksızlık” ve “doğruluk” ölçütü vardır. Bu bir kez anlaşılıp kabul edilince, dillerin daha yeterli bir betimlemesi için yol açık demektir. Bir bölgenin ya da bir toplumsal kümenin konuşmasını daha geniş kullanımlı bir ölçüt olarak, örn. yazın dilinin bir temeli olarak, alınıp alınmayacağı değişik türden bir sorundur. Dilbilimcinin birinci görevi, insanların dillerinin gerçekteki konuşma ve (yazma) biçimini betimlemektir; nasıl konuşma ya da yazmaları gerektiğini buyurmak değil.

Ele alınması gereken ikinci nokta, dilsel değişimin zorunlu olarak “bozulmayı” içerdiği kavramıyla ilgilidir. Bütün diller sürekli değişime boyun eğer. ...Bütün yaşayan dillerin, bunları konuşan toplulukların değişik, çok yanlı toplumsal gereksinmelerine yarayan, doğası gereği etkili ve canlı iletişim dizgeleri olduğu düşünülebilir. Bu gereksinimler değiştikçe, bu yeni koşulları karşılamak için diller değişme eğiliminde olacaktırlar. Yeni terimler gerekiyorsa, başka dillerden “ödünclenecek” ya da sözvarlığı bulunan öğelerden dilin üretken kaynakları yoluyla yapılacak, bunlar sözvarlığına alınacaktır...”⁶

Lyons dil değişiminin doğallığını ve kaçınılmazlığını vurgularken, kurallar için ölçüt seçilen kullanımların (Örn. Türkçe için İstanbul Türkçe’si,

⁵ John Lyons, *Kuramsal Dilbilime Giriş*, çev.Ahmet Kocaman, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.s.47.

⁶ John Lyons, *a.g.y.* s.47.

İtalyanca için Toscana İtalyanca'sı) doğruluk ve katışıksızlık ölçütlerinin göreceli olduğunu anımsatır. Dilbilimin kuralcı olmadığını söylerken belli bir ölçüte göre gelişen kuralların gerekliliğini de yadsımaz:

*“Başkalarının zararına belli bir dil ya da lehçenin yaygın biçimde kabulünü özendirmenin geçerli kültürel, toplumsal, siyasal nedenleri olabileceği yadsınmamalıdır. Özellikle görece tekleşmiş bir yazın ölçütünün bulunmasının açık yönetsel ve eğitimsel yararları vardır.”*⁷

Dil kullanımında birlik ve belli bir değerlendirme ölçütü sağlamak için seçilen “katışıksız” ve “doğru” dil, diğer kullanımların görece zararındır. Ancak, Lyons’ın da belirttiği gibi kültürel, toplumsal ve siyasal nedenler bu ölçütü belirlemede etkindir. Ölçüt belirlememek ise eğitsel, kamusal ve kültürel alanda karmaşa yaratır. Yazım, söyleniş ve dilbilgisi ölçütlerinin belirgin, geçerli bir modele göre oluşturulması kuralcı olmayı gerektirir. En azından eğitim alanında değer ölçütleri belirleyebilmek, düşüncenin belli sözdizimsel ve anlambilimsel kurallara göre aktarımını sağlamak gerekir. Ülkemizde ne yazık ki böyle bir gelişme sağlandığı söylenemez. Öğrencilerin sınav kağıtlarındaki yanıtları, gazete haberleri, televizyon spikerlerinin yadırgatıcı kullanımları ve yanlış seslemeleri, düşünce ve duyguların kurallı ve anlamlı bir dizge içinde aktarılmadığını kanıtlamaktadır.⁸ Sorun sadece başka bir kültürün ürünleri nedeniyle ya da çeviri yoluyla dilimize girmiş sözcüklerden kaynaklanmamaktadır. Değişen kültürel ortam, yaşam biçimi, davranış biçimleri ve değer ölçütleri bu sürecin yaşanmasına neden olmaktadır. Köyden kente göçün getirdiği sorunlar⁹, dilin davranışı yansıtan bir araç olması (ailelerdeki ataerkil eğitim sisteminde kullanılan emir kiplerinin çocukların davranış ve dil kullanımlarını belirlemesi), model olarak alınan kişilerin dil

⁷ John Lyons, *a.g.y.* s.48.

⁸ Bu konuda yapılan örnekleyici çalışmalar için bkz.

Kamile İmer, “İlkokul Çocuklarının Yazılı Anlatımlarında Birkaç Sesbilimsel Özellik”, *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara, Hitit Yayınevi, 1990.ss.101-105.

O.Nuri Poyrazoğlu, “Sınav Kağıtlarındaki Dil Yanlışları”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:28, 1990, ss. 782-786.

A.Sumru Özsoy “Kitle İletişim Araçları, Dil ve Anadili Öğretimi Üçlemi”, *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1996, ss.216-229.

⁹ Göç aşamasında yaşanan sorunlar için bkz.

Ruşen Keleş, “Kentleşme ve Türkçe” *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995, ss.1-5.

Talat Tekin, “Kentleşme ve Türkçe”, *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995, ss.6-10.

Doğan Aksan, “Kentleşme ve Dile Yansıması”, *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995, ss.11-14.

Kamile İmer, “Kentleşme ve Türkçe”, *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995, ss.15-19.

Ahmet Kocaman, “Kentleşme ve Dil”, *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995, ss.20-22.

kullanımları (televizyon ya da sinema yıldızlarının gençler üzerindeki etkisi), anadili eğitimindeki sorunlar bu sürecin değişik bileşenlerini oluşturmaktadır. Anadili önce ailede, sonra okulda, daha sonra ait olunan çevrede, kısaca o dilin konuşulduğu ülkenin dilsel ve kültürel birikiminin kullanıldığı her yerde öğrenilir. Öğrenme sürecinin bileşenlerindeki çoğulluk değişik dil kullanımlarından ve “dil sapmalarından” duyulan rahatsızlığı arttırmaktadır.

4. ANADİLİ EĞİTİMİNİN AMACI:

Anadili eğitimindeki kuralcılık, eğitsel ve kamusal alanda dilsel birliği sağlamaya yönelik olmalıdır. Belli bir kültürel ya da siyasal düşüncenin diğerlerine göre üstünlüğünü ya da etkinliğini belirgin kılmaya yönelik olmamalıdır. Dilsel birliği sağlamaya yönelik çabalar, belli sözdizimsel ve anlambilimsel kurallarla iletişimin gerçekleşmesini hedeflemelidir. Herhangi bir ülküsel ya da kültürel hedef bağlamında değerlendirilmemelidir. Bu türden değerlendirmeler dili bilimsellikten uzaklaştırır, belli bir kültürün ya da düşüncenin egemenliğinde bir eğitim sistemi oluşmasını sağlar. Koyulan kurallar, tartışmalı ilkelere dayanacaklarından gerçekliklerini ve geçerliliklerini yitirirler. Geçerlilik ve güven yitimi ile ilgili olarak yazım ve anlam alanı seçiminde vazgeçilmez başvuru kaynakları olan yazım kılâvuzları ve sözlüklerin birbirlerinden farklı “doğrular” gösterdiklerini anımsatmak gerekir. Ömer Asım Aksoy¹⁰ ile Türk Dil Kurumu üyeleri¹¹ arasında sözlükler ve yazım kılâvuzlarına ilişkin tartışma bu çelişkiyi örneklemektedir.

Eğitsel ve kamusal alanda belli ölçütlere göre sağlanacak dil birliği belli bir “kurallılık” ve “düzenlilik” ilkesine dayanırken hiçbir kültürel ya da ideolojik seçimin etkisini taşımamalıdır. Ancak, böyle bir yaklaşım kültürel alanda ortaya çıkan “dil sapmalarını” dilin kullanıcıları tarafından herhangi bir müdahale olmaksızın kendiliğinden düzeltmeye yönelik bir çabanın yerleşmesine neden olabilir.

5. TEMEL DİLBİLİMSEL İLKELER VE DİL DEĞİŞİMİ:

Dilin canlı bir düzenek olarak değişime açık yapısı, dil göstergesinin nedensizliği, uzlaşma bağlı olması ve dil/söz ayrımı Saussure¹²’den sonra, dilbilimle uğraşan herkesin kabul ettiği ilkelerdir. Dil değişiminin doğallığı bu ilkeler bağlamında da açıklanabilir. Dilin değişkenliği ilkesi, sözlü dilin, yazılı dile değişimi sağlamaya yönelik gücü nedeniyle üstünlüğünü ve dilin canlı bir düzenek olarak değişime açık yapısını açıklar. Latince’nin Avrupa kültüründeki üstünlüğü ve egemenliğini yitirmesi oldukça uzun bir zaman dilimine (V. ve

¹⁰ Ömer Asım Aksoy, “Karşılık vermeyeceğiz değil, “veremiyoruz” demeleri gerekir”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:38, Nisan 1991, ss.49-53.

¹¹ *Dil Tartışmalarında Gerçekler 1*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 558, 1990.

¹² Ferdinand de Saussure, *Corso di linguistica generale*, çev. Tullio de Mauro, Bari, Laterza & Figli, 1971.

XIV. yüzyıllar arası) yayılmıştır. Bu dönemde değişen toplumsal ve ekonomik koşullar, istilâlar vb. nedenlerle önce sözlü dil değişmiş ve sonra yazılı dilin değişmesine neden olmuştur. Değişim öylesine geri dönülmez ve köklü olmuştur ki, ortaya Latince kökenli pek çok dil çıkmıştır: İtalyanca, Fransızca, İspanyolca, Portekizce, Romence, Katalanca vb. Sözlü dil etkisi açısından Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği altında bulunan bölgelerdeki, özellikle Balkan ülkelerindeki dil değişimini ve Türkçe öğeleri¹³ örnek göstermek olasıdır.

Sözlü dilin yazılı dile ve kültüre etkisi günümüzde yaşanan dil “sapmaları” ve yadırgatıcı kullanımlar için örnek gösterilebilir. Televizyon ünlülerinden Savaş Ay, gazete yazılarında “bir” yerine konuşma dilinden “bi” yi seçmesi en basit örnek olarak gösterilebilir. Bu konuda yapılan çeşitli çalışmalar değişik örnekleri gözler önüne sermektedir. Değişim sözlü kültürden başladığına göre bu konuda seçici ve dikkatli olmak gerekir. Ancak, sürece müdahale etme şansı yoktur. Çünkü dolaşımdaki örneklerin uzlaşımına bağlı kabulü ya da reddi yine toplum tarafından yapılacaktır. Bu aşamada kişisel özenin yaygınlaştırılması yolunda belli bir toplumsal bilinç oluşturulabilir.

Saussure’ün kavramlarından biri olan dil göstergesinin nedensizliği, dilsel birim ile gösterdiği nesne ya da kavram arasındaki ilişkinin her hangi bir mantıksal nedene dayanmadığını ve bu ilişkinin keyfi yanını açıklar. Örneğin “eldiven/ ayakkabı” sözcükleri, el ve ayak sözcükleri ile mantıksal bir ilişki içinde kullanılmalarına rağmen çorap için aynı şey söylenemez. Herhangi bir nesne ya da kavram ile onun adı arasındaki ilişki keyfidir. Bu keyfiliği örneklemek için aynı nesnenin başka dillerde sahip olduğu anlamları taramak ya da eşanlamlılık ilişkisine bakmak yeterlidir. Nesne ve adı arasında köken ve işlev açısından zorunlu ve bağlayıcı bir ilişki yoktur. Bu nedenle adlandırma sistemi keyfidir. Ancak, bu keyfiliğin belli sınırları vardır.

Bu adlandırma sistemi toplumsal uzlaşımına bağlıdır. Herhangi bir nesneye yüklenen ad, aynı grubun ya da toplumun diğer bireylerince kabul görmüyorsa, zaten kullanılmaz ve dolaşımda kalmaz. Böyle olunca anlam yüklenen sözcük kısa bir süre içinde unutulur. Türkçe’nin özleşme çabaları içinde komik ya da garip bulunduğu için kullanımda kalmayan ve tutulmayan sözcükler bu durumu örneklemektedirler. *Çağdaş Türk Dili* dergisinin yabancı sözcüklere karşılık önerilerine ayırdığı bir bölümde Turgut İlhan’ın “kroke” ve “menajer” sözcüklerine karşılık önerisini adı geçen sayfadan başka bir yerde rastlamadığım için toplumsal uzlaşımına bağlı olarak kabul edilmeyen sözcüklere örnek verebilirim:

¹³ Prof.Dr. Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 439/3, 1990, s.50.

KROKE—DOMUŞMAK

DOMUŞMAK? Aldığı bir darbeden ötürü yarı ölü hale gelmektir.

“Bir vuruşta kocaman adamı domuşturup koydun.”

DOMUŞMAK sözcüğü Avşarda Türkmende çok yaygındır. Çukurovadan, İçanadolu'nun tümünde, çok geniş anlamlı olarak konuşulmaktadır.

DOMUŞMAK sözcüğünün kökü donmaktan, donukluktan gelir.

MENAJER?-MEENCİ—İŞBİTİREN.

MEENCİ. İşbitiren. Pazar yerlerinde pazarlık yapan anlamında yaygın olarak kullanılıyor.

“Ben o hayvanları alırım. Eğerki Meencim olsaydı.”¹⁴

Yeni bir sözcük önermenin belli bir kural ve mantık içinde sözcüğün kullanılacağı bağlamlara uygun olarak gerçekleşmesi, o sözcüğün kullanılacağı bağlamın ve sözcüğün anlam alanlarının düşünülmesi gerekir. Yukarıdaki örneğin alındığı dergide Ali Dündar'ın mekan sözcüğü ile ilgili önerisi bağlamsal seçimleri yok sayar durumdadır:

Mekan karşılığı olarak “yerlek” sözcüğünü öneriyorum. Dilimizde yurtlak, otlak, kışlak, bozlak, dazlak gibi yer bildiren sözcükler var. Neden belirli ve amaçlı bir yeri bildiren mekân sözcüğü yerine “yerlek” olmasın?¹⁵

Bu öneri aklıma, anlam alanı arasında “mekân” karşılığı da bulunan İtalyanca'daki “**spazio**” sözcüğünü getirmektedir. “**Spazio**” sözcüğünün altı değişik anlamı vardır. Çeviri aşamasında sorun çıkaran, bağlama göre anlam seçimi yapılması gereken sözcüklerdendir. Dilimizde “**spazio**”nun karşılığı olan sözcükler arasında “mekân” dışında; “yer”, “boşluk” ve “uzay” sözcükleri de bulunmaktadır. Anlatı çözümlemelerinde de kullanılan bu sözcük o bağlamda tamamen farklı bir anlam taşır. Dilimize de bu farklılığı belirgin kılmak üzere, anlatı çözümlemelerinde “uzam” olarak çevrilmiştir. Bir tek sözcük bile çeviri de anlam alanı seçimi açısından ne tür güçlükler çıktığını göstermeye yeter sanırım. Bu nedenle, yeni bir sözcük önerirken kullanılacağı bağlamı belirginleştirmek, işlevi üzerine düşünmek ve öneriyi bu bağlamın sözcük dağılımına göre yapmak gerekir. Benzer bir örnek “anlatı” sözcüğü için de verilebilir. Örneğin Erhan Bener anlatıyı şöyle tanımlamaktadır:

Kimi yazarlar, daha çok öyküye, romana benzeyen yapıtları için bu sözcüğü kullanmakla birlikte, kimileri de “Denemeye”ye benzeyen

¹⁴ Turgut İlhan, “Türkçe Karşılıklar”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı: 32, Ekim 1990, s.989.

¹⁵ Ali Dündar, “Biraz Sevgi, Biraz Saygı”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı: 32, Ekim 1990, ss.966-967.

yazıları için bu sözcüğü kullanmaktadır. Düz yazı biçimindeki şiirsel yazılar (mensur şiir) için de bu tanımlama kullananlar vardır. Dahası başlangıçta, roman, öykü, deneme gibi türlere giren bir biçimden yola çıkılıp da, çeşitli nedenlerle tamamlanmış yazılar için bu sözcük kullanılmaktadır.

Bu bakımdan, olumsuzdan yola çıkan bir tanımlama yapacak olursak, “Anlatı” yı, bilinen yazın türleri dışında kalan, ama –şimdilik düz yazı biçimindeki sınırları belirsiz bir yazı türüdür diye nitelendirebiliriz.¹⁶

Bener “anlatı” sözcüğünün çeşitli kullanım alanlarından yola çıkmış ve bir tanımlama yapmaya çalışmıştır. Oysa, anlatı yazınbilim¹⁷ alanında kullanılan özel bir terimdir. Öykü, roman gibi yazın ürünlerinin çözümlenmesinde ürünün bütününe ifade etmek için kullanılır.¹⁸

Dilin dizge olarak varlığını “langue” (dil) sözcüğü ile açıklayan Saussure, o dizgenin temel kurallarına göre konuşulan dile kişisel kullanımların getirdiği yenilikleri ve seçimleri “parole” yani “söz” olarak adlandırır. “Söz” kişinin ait olduğu toplumsal katmanı, duygusal durumunu, eğitimi, davranışsal tutumunu gösterir. Çeşitli yazarların kullandığı “söz” ile dile giren bazı öğeler kabul görür ve kullanılırlar. Bazıları ise, sadece o yazarın eserlerinde kalır.

Radikal gazetesi yazarlarından Perihan Mağden’in kendine özgü biçemi söz kullanımını için verilebilecek örneklerdendir:

*Bir yeni zengin **orayavardım** Roma yalakası*

*Şimdi de habire bu lafi **topaçlıyor**.*

*Tektipleşmiş bu toplumda nasıl da Hülya Avşar’a yakın durduğunu yüzümüze **bulayı bulayıveriyor**.¹⁹*

Dilin yaşayan canlı bir düzenek olması ve adlandırmadaki keyfilik nedeniyle Türkçe ve tüm diğer diller için dilin kurallarına göre işlemesi ve “korunması” adına yapılan çalışmalar akademik alanlarla sınırlı kalmakta ve toplumsal gerçeklikle örtüşmemektedir. Ekonomik ve kültürel gelişmenin özellikle “popüler” kültür ve “tüketim” nesnelere anlamında sınırları kaldırdığı bir dönemde değişime müdahale şansı azalmaktadır.

¹⁶ Erhan Bener, “Anlatı”, Çağdaş Türk Dili, Dil ve Kavram Yazıları Özel Sayısı, sayı: 77/78, Temmuz/Ağustos, 1994, ss.65-66.

¹⁷ Edebiyatbilim

¹⁸ Sözcüğün kullanım alanı için bkz.

Tahsin Yücel, *Anlatı Yerlemleri*, İstanbul, YKY, 1993 [Ada Yayınları, 1979].

¹⁹ Perihan Mağden, “Bizi Avşar medeniyetinden koru!”, *Radikal* Gazetesi, 25 Ekim 2000, s.4.

6. ÜLKEMİZDE DİL TARTIŞMALARI:

Dilsel gerçeklikle ilgili kaygılar, çabalar ve tartışmalar ülkemizde önemli bir tarihsel geçmişe sahiptir. Ancak, en yeni tarihlisinden başlamak daha anlamlı olacaktır sanırım. Meclis başkanımız Ömer İzgi, dil konusunda duyarlılık göstermekte ve yabancı kökenli sözcüklere karşılık önererek bunların kullanımlarından kaldırılmaları konusunda çalışmalar yapmaktadır. Arda Uskan'ın önerilen karşılıklar (fax: belge geçer, resepsiyon: ayakta toplantı, randevu: görüşme, konferans: bağlantı) ve bunlarla ilgili yorumlarından bazıları şöyle:

“En iyisi bir otele gidip, bir odaya gidip yerleşeyim. Sonra telefonu açıp santrale: “Lütfen ‘ayakta toplantıyı’ bağlar mısınız” diye sorayım. Santraldaki kız neden şaşırıyor?.. ‘Ayakta toplantı’ dediğin zaten Meclis Başkanımıza göre ‘resepsiyon’ anlamına gelmiyor mu?..”²⁰

Dilin yabancı sözcükler yerine kendi anlatım olanakları ile iletişimi sağlamaya yönelik etkinliğini sürdürmesi herkes tarafından arzulanan bir durum olmalı. Bu anlamda, Meclis Başkanının gösterdiği duyarlılık ve çaba önemli bir adım gibi görünmektedir. Ancak, sözcükleri kullanıldıkları tek bir bağlamla sınırlayıp, diğer kullanım alanlarının düşünülmemesi yukarıdaki yorumu haklı kılar. Resepsiyon sözcüğü “kabul” anlamına gelmektedir. “Ayakta toplantı” önerisi sadece resmi kabulleri ifade etmeye yarar. Oteller ya da büyük kuruluşlardaki ön büroların işlevini aktarmaz. Yeni bir sözcük ya da kullanım önerirken bu ögenin yer alacağı bağlamın ve işlevinin dikkate alınması yadırgatıcı ifadelerin önerilmesi ya da kullanılmasını azaltabilir.

Ülkemizde, dilin sadeleştirilmesi ve anlaşılabilirliğinin sağlanması ile ilgili çalışmalar Tanzimat döneminde başlamıştır. Tanzimat aydınları Fransız kaynaklı bir kültürel model seçtiklerinden, gelişme, yenileşme ve demokratikleşme alanında yapılacak çalışmaların halkın anlayabileceği düzeyde olması için öncelikle dilde sadeleşme ve yenileşme hareketine gerek duyulduğunu düşünmüşler ve bu alandaki çalışmalarını Fransız kültürel modeline göre sürdürmüşlerdir.²¹

Cumhuriyet dönemi, Tanzimat döneminden farklı olarak yeni bir alfabe ile bu gelişimi ve değişimi sağlamıştır. Her iki dönemde de amaç halkın anlayabileceği bir dil kullanmak, eğitimi yaygınlaştırmak ve dili yabancı sözcüklerden arındırarak sadeleştirmektir. Ancak, dilde yabancılaşma sorunu daha da eskilere uzanır:

²⁰ Arda Uskan, “Yeni başkanın öz Türkçeyle ‘randevusu’”, *Radikal* Gazetesi, 30 Ekim 2000, s.5.

²¹ Yusuf Ziya Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi, Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 606, 1995.

... Türkçenin, yabancı dillerin akınına karşı benliğini koruma meselesi, Türklerin İslâm medeniyeti çerçevesi içerisine girdikleri X. yüzyıldan itibaren ortaya çıkar. Aslında Türkler İslâmiyet'ten önce de çeşitli medeniyetlerle temas kurmuş ve onlarla fikrî, edebî ve sosyal alanda sürekli alışverişte bulunmuşlardır. Bu arada temasta buldukları bu değişik medeniyetlerin dillerinden birçok kelimeyi Türkçeye almayı da ihmal etmemişlerdir. Ama Türkler, aldıkları bu yabancı kelimeleri kendi ağızları, kendi sesleriyle seslendirip, kendi düşüncelerine göre anlamlaştırmaktan da, geri kalmamışlardır.²²

Y.Ziya Öksüz'ün yukarıdaki saptaması hem sorunun tarihselliğini, hem de dilbilimsel betimleme ölçütlerine göre tanımlanabilirliğini göstermektedir. Başka bir kültürle ve kavramlar dizgesiyle karşılaşan Türk dilinin bu ilişki sonucu değişime uğraması tarihsel süreç açısından kaçınılmazdır. Üstelik karşılaştığı başka kültür dizgelerinden aldığı sözcükleri kendi dilinin sesleriyle kullanması sözlü dilin yazılı dile üstünlüğünü, kendi anlam dizgesine göre yeni anlamlar yüklemesi, dilin uzlaşma bağlı yapısını göstermektedir. Dinsel dizgenin Türk kültür ortamındaki baskın ve yönlendirici yapısı nedeniyle Arapça ve Farsça'nın öğrenilmesinin zorunluluk olduğu saptaması yapılır:

Aslında Türklerin, İslâm iman ve medeniyetini iyi tanımak, onun ilmini ve düşünce hayatını kavramak için, Müslümanlığın din ve ilim dili Arapça ile kısa zamanda klâsik bir İslâmî edebiyat dili haline gelen Farsçayı öğrenmeleri, zaruret hâline gelmişti. Buna bağlı olarak kısa bir zaman sonra, Türk âlim ve şairlerinin Arap ve İran dilleriyle eserler vererek, Türkçeyi ilim ve edebiyat dili, hatta devlet dili olarak ihmal ettikleri; Arapçayı ilim dili, Farsçayı da edebiyat dili olarak kabul ettikleri görülür.²³

X. yüzyılda başlayan bu değişme süreci Tanzimat'a kadar sürmüştür. Batılaşma hareketi olan Tanzimat değişim ve yenileşme önceliğini dilin sadeleşmesine vermiştir. Bu kez de yeni bir dilin etkisi ve egemenliği söz konusudur: Fransızca. Tanzimat aydınları Batılılaşmanın özünü Fransız Aydınlanmasının ülkemizde de yaşanması olarak gördüklerinden Fransız kültür ve düşünce ürünlerinden yararlanmışlar ve bu bakış açısıyla yenileşme hareketini başlatmışlardır. Bu süreçte Fransızca, aydınlar arasında kullanılan, ayrıcalıklı kültür dili gibi görünse de, Tanzimatçıların asıl hedefleri kendi dillerine gereken saygınlığı kazandırmaktır:

Türkçeyi sevmek; onun büyüklük ve üstünlüğüne inanarak varlığını korumak; onu yabancı dillere karşı ezdirmemek ve sadeliğini

²² Yusuf Ziya Öksüz, a.g.y. s.1.

²³ Yusuf Ziya Öksüz, a.g.y. s.1.

sağlayarak güçlü bir edebiyat dili hâline getirmek, Tanzimatçıların varmak istedikleri önemli hedeflerden biri olmuştur.²⁴

8. DİL DEĞİŞİMİNE YÖNELİK TEMEL ELEŞTİRİLER

Dil değişimine yönelik temel eleştirilerden en önemlisi, değişimin “özenti” olduğu yolundaki değerlendirmedir. Nitekim Tanzimatçıların çabası da bu bağlamda değerlendirilmiştir:

Buradan, aşırı bir şekilde cereyan eden bu gelişmelere bağlı olarak Batı ile temasın, bir alafrangalık modası doğurduğu ve bu defa Türk dilinin yeni bir salgının tehdidi altına girdiğini söyleyebiliriz. Halbuki, Doğu medeniyet ve kültürünün ağır baskısından kurtularak, tarihi hayatı içinde temiz, duru, çekici bir güzelliğe bürünen dilimizin kapıları Batı dillerinin istilâsına açılmakla hedefe ulaşamayacağı açıktır. Bir yenilik kompleksiyle yapılan böyle bir harekete, dil ve kültür hayatının feda edilemeyeceği gerçeğinin –çok defa- görülmemesi talihsizlik sayılmalıdır.²⁵

Öksüz’ün değerlendirmesi somut bir durumu örneklemesi açısından anlamlıdır. Ancak, değer yargılarıyla doludur. Yenilik kompleksi ifadesi bunu örneklemektedir. Sorun bir yenilik kompleksi mi yoksa yeni bir anlayış ve düşünce biçiminin ülkeye tanıtılması mıdır? Doğu medeniyetlerinin etkisinden kurtulmuş bir dilimiz olduğu doğruysa niçin Tanzimat’la birlikte sadeleşme hareketleri ve halkın anlayabileceği bir dille yazma çabaları başlamıştır? Toplumsal gerçeklikle saptamanın doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Halkın konuştuğu dilin her zaman yazı diline göre daha özgün kaldığı ve yapısını koruduğu söylenebilir. Tanzimatçıların sorunu halkın anlayabileceği dil ile yazmaktır. Dönemin aydınlarının, gazetelerinin ve dergilerinin bu amaca ulaşmak için çalıştıkları görülür.²⁶

Özetle X. yüzyıldan başlayıp günümüze uzanan Türkçe’nin yabancı dillerin egemenliğinden kurtarılması ve sadeleştirilmesi sorunu tarihsel gerçeklik olarak üç aşamadan geçmiştir: Arapça ve Farsça’nın etkisi, Fransızca’nın etkisi ve günümüzde İngilizce’nin etkisi. Değişen kültürel ve ekonomik koşulların dilimizde yarattığı bu süreç sadece bize özgü değildir. Dünya üzerindeki bütün diller benzer etkileşimlerle değişikliğe uğramış ve benzer tartışmaları yaşamışlardır.

Değişim süreklidir ve gereksinimlere bağlı olarak sürmektedir. Asıl sorun bu tartışmalarda takınılan tavır ile ilgilidir. Bu bilimsel gerçekliği

²⁴ Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.y.s.14.*

²⁵ Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.y.s.15.*

²⁶ Bkz. Yusuf Ziya Öksüz, *a.g.y. 3.Türkçenin Sadeleştirilmesi İsteği Karşısında Gazete ve Dergilerin Durumu* başlıklı bölüm, ss.15-29.

yadsımanın kimseye bir yararı olmadığı gibi dil kullanımını nedeniyle başkalarına hakaret etmenin bilimsellikle yakından uzaktan bir ilişkisi yoktur. Ne yazık ki bu tür tavır takınanlar sadece takındıkları tavır nedeniyle söylediklerinde haklılık payı olsa da bilimsel güvenilirliklerini yitireceklerdir. Günümüzde yaşanan bilimsel dildeki değişme, tutarlı bir dilsel düzey yaratma ve kullanma konusunda gösterilen çabaya, anlaşılma ve uydurma suçlamaları yöneltilmektedir. Ahmet B.Ercilasun'un eleştirileri bu durumu örnekleyebilir:

Taşkent’li Özbek Türk’ü “edebiyat, nazariye, cemiyet, terakkiyat, ehemmiyet, tasvir, vasıta, eser, tahlil, kanuniyet diyor; “yazın, kuram, toplum, ilerleme, önem, betimleme, araç, yapıt, çözümleme, yasallık” demiyor. Bakû’daki edebiyat profesörü “edebiyat, inkişaf, mühim, şair, eser, husûsen, samimi, mukaddes, samimiyyet, şahsî, menfaat, ummumi” diyor; “yazın, gelişme, önemli, ozan, yapıt, özellikle, içten, kutsal, içtenlik, kişisel, çıkar, genel” demiyor.²⁷

Oysa Azeri bilim adamı E. Zakiroğlu Abdullayev’in söyledikleri Celasun’ ile çelişmektedir. Abdullayev, Azerice de yeni yeni kullanılmaya başlayan bazı sözcüklere dikkat çeker:

Son zamanlarda Türkiye Türkçe’sinin etkisiyle Azerbaycan Türkçesi’nde bir sıra yeni sözcükler kullanılıyor: durum (vaziyet), önce (evvelce, gabayca), bilgisayar (kompüter), önemli (ehemmiyetli), kaynak (menbe), bölge (rayon), olay (hadise), ilgi (elaje), soygırım, soyad vb.²⁸

Dilbilim ve yazınbilim alanında kullanılan terimlere yönelik eleştiriler için aşağıdaki örneği vermek ve Ercilasun’un Türki Cumhuriyetlerle anlaşma konusunda söylediklerinin aksini göstermeye yetecektir:

Praga dilçilik derneğinin tezislerinde poetik dile hüsusi bölme ayrılmış, poetik dilin lingvistik tebiyetinin araştırılması aydın şekilde program seviyyesinde tegdim edilmiştir. Burada poetik dilin sinhron tesvirine, poetik deyerliliğini derecesinin öğrenilmesine, poetik strukturanın mühtelif yarusları özre tedgigine, poetik figurlara, hüsusen, paralelizmlerin tehليلine, poeziyanın lüğet ter kibine poetik semantikaya, poetik işarenin özünün tedgigine, mügayiseli tehlike hüsusi digget yetirilmiş, esas cehetler gabarığ şekilde ifade edilmiştir. Poetik dile sistemli yanaşmanı zeruri hesab eden Praga derneğinin esas

²⁷ Ahmet B. Ercilasun, *Dilde Birlik*, Ankara, Ecdâd, 1993, ss.32-33.

²⁸ Elövset Zakiroğlu Abdullayev, “Genel Türk Yazı (Edebi) Dili Hakkında”, *Uluslararası Türk Dil Kongresi 1992*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 632, Ankara, 1996.

*müddeaları sovet dilçiliyinde gebul edilmiş, fundamental araştırmalarla tesbit olunmuştur.*²⁹

Hangi dilin daha anlaşılır olduğu konusunda kararı okura bırakmak üzere, yukarıdaki paragrafın çevirisini veriyorum:

*Prag dil okulunun kurulmasında yazınsal dile özel bir bölüm ayrılmış, yazınsal dilin dilbilimsel doğasının araştırılması aydın şekilde program düzeyinde sunulmuştur. Burada yazınsal dilin eşzamanlı betimlemesine, yazınsal değerinin öğrenilmesine, yazınsal yapının çeşitli düzeyleri çerçevesinde araştırılmasına, yazınsal öğelere, özellikle paralelliklerin saptanmasına, şiirin sözel oluşumuna, yazınsal anlambilime, yazınsal göstergenin özünün araştırılmasına, karşılaştırmalı çözümlemeye özellikle dikkat edilmiş, esas konular geniş bir biçimde ele alınmıştır. Yazınsal dile sistemli yaklaşmanın zorunluluğunu göz önüne alan Prag Okulunun temel görüşleri Sovyet dilçiliğinde de kabul edilmiş, temel araştırmalarla saptanmıştır.*³⁰

Günümüzde yazın, dilbilim ve çeşitli sosyal bilimlerde kuram kaynaklı metinlerin anlaşılmağına yönelik eleştiriler, ne yazık ki, hakaret düzeyindedir. Ercilasun'un, yazınbilim alanında kullanılan terimlerin eleştirisine yönelik tavrı, anlaşılmayı güçleştirdikleri ve uyduruldukları iddiasına dayanmaktadır. Yazınbilim, dilbilim, göstergebilim ve çeviribilim gibi alanlarda yeni terimlerin gerekliliğı nedeniyle belli bir çaba ve özen sonucu önerilen, kullanılan ve kullanıldıkça yaygınlaşan bazı sözcükler (bir bölümü yukarıdaki çeviride yer almaktadır) uydurmacılık ürünleri ve bu sözcüklerin kullanıcıları sözde "aydınlar" olarak nitelenmişlerdir. Oysa, bu terimlerin çevrilmeden kullanıldığı ilk örnekteki paragraf ile çevirisi, bu durumda yeni bir şey söylemeyi gereksiz kılan bir bütünce oluşturmaktadır.

Uydurmacılık olarak nitelenen yenileşme çabalarına yönelik bir başka eleştiri de dilin ses uyumu ile ilgilidir:

Uydurmacılığın tahriplerinden biri de dilimizin âhengini bozmasıdır. Türkçe, tenâfürden, kulağı tırmalayan seslerin arka arkaya gelmesinden kaçınan bir dildir. K-Ç-K seslerinin ardarda gelmesinden hoşlanmadığı için dilimiz, küçükçük ve ufakçık kelimelerini küçükçük ve ufakçık haline getirmiştir. P ve T sesleri ise arka arkaya ancak menfi mânâlı kelimelerde kullanılmaktadır. Çaput, kaput, sapıtmak gibi. Uydurmacılar ise yapıt kelimesini eser gibi bir kelimenin karşılığı olarak öne sürmüşlerdir. Bu kelime hem yardımcı fiil olarak

²⁹ Kâmil Veliyev, "Lingvistik Poetika, Poetik Sintaksis, Dastan Poetikası Haggında Bir Neçe Söz", çev. Halil Açıkgöz, *Uluslararası Türk Dil Kongresi 1988*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 256.

³⁰ Çev. Betül Parlak.

*kullanılmadığı zaman, mecazen gayet çirkin bir mânâ taşıyan yapmak fülinden türetilmiş; hem de P ve T sesleri yanyana getirilmiştir. Bu haliyle esere değil çok çirkin mânâlı bir kelimeye karşılık olabilir. Uydurma kelimelerden **saptamakta** da yine P, T sesleri arka arkaya gelmiştir. Esasen uydurma kelimelerin bazıları, ses benzerliği dolayısıyla müstehcen mânâlar tedâi ettirmektedir. **Sevecen, yaşam, kuram, özveri** böyle kelimelerdir.³¹*

Uydurma diye nitelenen yukarıdaki sözcükler dilimize girmiş ve kullanımları yaygınlaşmıştır. Sözcüklerin müstehcenliği kavramı ya da tanımlaması bizi dillerin müstehcenliği yaklaşımına da götürebilir. Örneğin Rusça sert seslilerin kullanıldığı bir dildir. Bu dilin tüm sözcüklerinin değersizlik ve küçümseme taşıdığını söylemek doğru olur mu? Yukarıda örneklenen ve dilimizde artık sık kullanılan sözcükleri seçenlerin, bu sözcüklerin kullanımından yana olmayanlar tarafından hakaret içeren biçimde tanımlanmaları bilimsellikte bağdaşır mı? Bu soruların yanıtları ülkemizin geldiği ya da gelemediği bilimsel düzeyi göstermesi açısından anlamlı olacaktır. Türk dilini kullanan herkesin bu konu üzerinde düşünmesi ve hiç kimseyi dil kullanımı nedeniyle belli “değer yargılarına” göre değerlendirmemesi gerekir. Üstelik bu tutum sadece bilimsel ortamı paylaşanlar arasında değil, dilin tüm kullanıcıları arasında yaygınlaşmalıdır.

Bir başka sorun da, yabancılık kavramı etrafında şekillenir. Yabancı sözcükler ve kavramlar ortaya çıktıkça tepki öze, kendi dilimize dönüşe doğrudur. Yaşamın her alanında görülen ikilikler bu alanda da kendini gösterir: Dilimiz söz konusu olduğunda, yabancılık/kendilik karşıtlığında en önemli soru: Hangi kendiliktir? Dilimizin en özgün ve en arı yanını bulmak için X.yy.dan önceye mi gitmek gerekir? Böyle bir yaklaşım tarihsel gelişimin çizgiselliğini ve zamandizinselliğini yadsımak anlamına gelmez mi?

Dilde sadeleşme, yenileşme ve özenli dil kullanımına yönelik çabalar, iletişimi sağlamayı amaçladıkları sürece başarılı olabilirler. Belli modeller ve kalıpların yaygınlaşmasını ve dayatılmasını önerdiklerinde başarı şansları azalır. Dilin sadeleşmesi, dil aracılığıyla yaşanan kültürel yabancılıktan kurtulmak anlamına da gelebilir. Bu nedenle ülkemizde yaşanan dilsel değişim dönemleri, hangi kültürün etkisinde olurlarsa olsunlar, bizlere kendi kültürümüz ve dilimizle ilgili soru sorma ve yenilenme fırsatı tanımışlardır. Kültürel değişim ve gelişimin önemli basamaklarını oluşturmuşlardır. Bu nedenle değer yargısından uzak bir biçimde, bilimsel ölçütlerle değerlendirilmeleri kültürel kimliğimiz konusunda da yeni verilere ulaşmamızı sağlayabilir.

³¹ Ahmet B. Ercilasun, *a.g.y.*, ss.42-43.

KAYNAKÇA

- ABDULLAYEV Elövset Zakiroğlu, “Genel Türk Yazı (Edebi) Dili Hakkında”, *Uluslararası Türk Dil Kongresi 1992*, Türk Dil Kurumu: 632, Ankara, 1996.
- AKSAN Doğan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara, Türk Dil Kurumu: 439/3, 1990.
- _____, “Kentleşme ve Dile Yansıması”, *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995.
- AKSOY Ömer Asım, “Karşılık vermeyeceğiz değil, “veremiyoruz” demeleri gerekir”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:38, 1991.
- BENER Erhan, “Anlatı”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:77/78, 1994.
- Dil Tartışmalarında Gerçekler 1*, Ankara, Türk Dil Kurumu: 558, 1990.
- DÜNDAR Ali, “Biraz Sevgi, Biraz Saygı”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:32, 1990.
- ERCİLASUN Ahmet B., *Dilde Birlik*, Ankara, Ecdâd, 1993.
- İLHAN Turgut, “Türkçe Karşılıklar”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı: 32, 1990.
- İMER Kamile, “Kentleşme ve Türkçe”, *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995.
- _____, “İlkokul Çocuklarının Yazılı Anlatımlarında Birkaç Sesbilimsel Özellik”, *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara, Hitit Yayınevi, 1990.
- KELEŞ Ruşen, “Kentleşme ve Türkçe” *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995.
- KOCAMAN Ahmet, “Kentleşme ve Dil”, *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995.
- LYONS John, *Kuramsal Dilbilime Giriş*, Çev.:Ahmet Kocaman, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- ÖKSÜZ Yusuf Ziya, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi, Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 606, 1995.
- ÖZSOY A.Sumru, “Kitle İletişim Araçları, Dil ve Anadili Öğretimi Üçlemi”, *Dilbilim Araştırmaları*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 1996.
- POYRAZOĞLU O.Nuri, “Sınav Kağıtlarındaki Dil Yanlılıkları”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı:28, 1990.
- SAUSSURE Ferdinand de, *Corso di linguistica generale*, İtalyanca’ya çev.Tullio de Mauro, Bari, Laterza & Figli, 1971.

Betül PARLAK

TEKİN Talat, “Kentleşme ve Türkçe”, *Dilbilim Araştırmaları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1995.

TURAN Şerafettin, “Sürekli Dil Kurultayı Konuşması”, *Çağdaş Türk Dili*, sayı: 69, Kasım 1993.

VELİYEV Kâmil, “Lingvistik Poetika, Poetik Sintaksis, Dastan Poetikası Haggında Bir Neçe Söz”, çev.: Halil Açıkgöz, *Uluslararası Türk Dil Kongresi 1988*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

YÜCEL Tahsin, *Anlatı Yerlemleri*, İstanbul, YKY, 1993 [Ada Yayınları, 1979].